

kielce
naszemiasto

nasza **HISTORIA**

Świętokrzyskie enklawy wolności

Materiał informacyjny Muzeum Armii Krajowej w Krakowie

17 stycznia 2025, 0:00

Wkroczenie do Działoszyc oddziału Tomasza Adrianowicza

Paweł Stachnik

PAMIĘĆ. Latem 1944 r. wokół Kielc, Radoszyc, Łagowa, Pińczowa, Wiślicy, Nowego Korczyna i Kazimierzy Wielkiej powstały obszary wolnej Polski – rzeczpospolite partyzanckie. Opowiada o nich wystawa w krakowskim Muzeum Armii Krajowej.

Gdy z początkiem stycznia 1944 r. wojska sowieckie przekroczyły wschodnią granicę Polski Armia Krajowa przystąpiła do realizacji Akcji „Burza. Jej założenia przewidywały rozpoczęcie otwartych działań zbrojnych przeciw Niemcom: nękanie wycofujących się tylnych straży oraz wzmożoną dywersję „na całej głębokości terenu”.

Po zwycięskiej walce i wyparciu sił okupanta AK miała wystąpić w roli gospodarza wobec wkraczającej Armii Czerwonej.

Tak też się stało. Począwszy od połowy stycznia 1944 r., od Wołynia przez Wileńszczyznę, Polesie, Lwowskie, Lubelskie, Świętokrzyskie po kolejne regiony centralnej Polski, Armia Krajowa mobilizowała swoje oddziały i zbrojnie występowała przeciw Niemcom. Atakowano linie komunikacyjne, likwidowano posterunki policji i żandarmerii, zajmowano wsie i miasta, toczono zacięte nieraz starcia z Wehrmachtem.

Wobec zaangażowania Niemców na froncie partyzantom udawało się własnymi siłami wyzwolić spore nieraz obszary. Powstawały na nich tzw. Rzeczypospolite partyzanckie zwane też republikami partyzanckimi. Na opanowanym terenie znów pojawiała się wolna Polska – we wsiach i miasteczkach stacjonowały Armia Krajowa i Bataliony Chłopskie, wisiały biało-czerwone flagi, funkcjonowała polska administracja, organizowano defilady, odprawiano msze, przyjmowano do wojska.

Owe Rzeczypospolite partyzanckie były zjawiskiem niezwykłym: polscy partyzanci samodzielnie wyzwolili obszary liczące w sumie kilka tysięcy kilometrów kwadratowych i utworzyli na nich kilkanaście wolnych republik. O nich właśnie opowiada prezentowana w Muzeum Armii Krajowej w Krakowie wystawa czasowa zatytułowana „Rzeczypospolite partyzanckie. Enklawy wolności”. W sposób szczególnie zaprezentowano największe i najbardziej znane Rzeczypospolite partyzanckie stworzone w Świętokrzyskiem i Małopolsce: Pińczowską, Radoszycką, Wszachowską, Raciechowską, Ochotnicką i Iwonicką.

„Hubal” był pierwszy

Otwarta 5 grudnia ub.r. ekspozycja przy pomocy tekstów, fotografii i eksponatów przedstawia okoliczności powstania republik partyzanckich, historię walk o ich utrzymanie oraz sylwetki związanych z nimi ludzi. Opowieść zaczyna się już w 1939 r. od słynnego Oddziału Wydzielonego WP mjr. Henryka Dobrzańskiego „Hubala” działającego na Kielecczyźnie. Na kontrolowanym przez niego terenie toczyło się wolne od okupanta życie. Jak podkreślają autorzy krakowskiej wystawy, „Rzeczypospolita hubalowska” stała się pierwowzorem republiki partyzanckiej i przykładem dla podobnych działań podjętych w późniejszym okresie wojny.

Inny pokazywany na ekspozycji przypadek enklaw wolności to ośrodki polskiej samoobrony na Wołyniu. Wraz z rozpoczęciem przez UPA mordów Polaków na tym terenie, w 1943 r. zaczęto tworzyć we wsiach i miasteczkach placówki obronne. Skupiała się w nich ludność polska, by wspólnie bronić się przed atakami ukraińskich nacjonalistów. Najważniejszymi z nich były m.in.: Przebraże, Stara Huta, Huta Stepańska, Zasmyki i Antonówka.

Enklawy na Kresach

Kolejną chronologicznie enklawą wolności była Republika Zasmycka, czyli rejon koncentracji oddziałów 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK między Kowlem a Włodzimierzem Wołyńskim. Obszar ten był na początku 1944 r. kontrolowany przez formującą się akowską dywizję, która następnie podjęła walki z Niemcami i Ukraińcami. Dalej ekspozycja pokazuje partyzanckie republiki utworzone na Kresach Północno-Wschodnich. Mowa o tzw. Enklawie „Ragnera”, czyli obszarze koło Lidy opanowanym przez IV batalion 77. Pułku Piechoty AK ppor. Czesława Zajączkowskiego „Ragnera”, o Rzeczypospolitej Turgielskiej – okolicach Turgiel oczyszczonych przez oddział por. Gracjana Fróga „Szczerbca” i por. Adama Boryczki „Tońka”, oraz o Republice Stołpecko-Nalibockiej stworzonej w 1944 r. przez por. Adolfa Pilcha „Górę”.

Więcej przeczytacie Państwo w dodatku

